

СТРАТЕГІЇ ТА ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ КАЛАМБУРІВ У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ФЕНТЕЗІ

Серед численних стилістичних прийомів і виражальних засобів, використаних автором, особливу увагу заслуговують каламбури, які становлять значний інтерес з огляду на складність і специфіку їхнього перекладу на українську мову. Саме багатозначність та мовна гра, властиві каламбуру, ставлять перед перекладачем унікальні виклики, пов'язані із збереженням як смислової, так і емоційного опалу оригіналу. Аналіз цих лінгвістичних явищ дозволяє глибше зрозуміти не лише особливості стилю автора, але й закономірності перекладацької діяльності в контексті передачі багатозначності та культурних відтінків.

Для аналізу способів і засобів перекладу каламбурів використано інструментарій запропонований Д. Далабастом, який виокремлює два основні види каламбуру з залежно від способу їх створення.

Вертикальний каламбур виникає тоді, коли дві формально подібні мовні структури вступають в асоціативний конфлікт, перебуваючи в межах одного фрагмента тексту. У цьому випадку каламбур реалізується через одне мовне вираження, яке водночас передає принаймні два значення, що накладаються одне на одне.

Семантичні компоненти цього явища пов'язані **парадигматично**, тобто одна й та сама частина тексту одночасно генерує кілька значень. При цьому одне з них є явним і прямо присутнім у тексті, тоді як інше — імпліцитне, тобто невиражене безпосередньо, і вимагає реконструкції за допомогою контексту. Саме контекст відіграє вирішальну роль в активації прихованого значення. У випадку вертикального каламбуру завжди присутній подвійний контекст, який унеможливорює механізм усунення семантичної неоднозначності та, навпаки, вимагає подвійного прочитання.

У наступному прикладі жарт із виразом *«made an impression on you»* містить семантичну двозначність: його можна інтерпретувати як «залишити відбиток» або «вплинути на когось». Залежно від контексту, фраза може означати як буквальне (фізичне чи пряме) враження, так і метафоричне — бути враженим емоційно або ж навіть віртуально. В українському перекладі ця гра слів передається за допомогою конструкції «вразили буквально», де подвійне значення створюється за рахунок прислівника *буквально*, що уможливорює додаткове прочитання, пов'язане з буквальним трактуванням слова *буква*, що відкриває потенційну інтерпретацію як «бути враженим буквою» чи «бути надрукованим».

В наступному прикладі «live on fig diet» слово «інжир» не перекладається буквально як *fig* (інжир), а натомість передається дослівною конструкцією, яка активує гру слів: «фігова дієта» (*fig diet*). Такий переклад породжує множинність інтерпретацій: по-перше, це може означати дієту, що базується на інжирі, по-друге — натяк на «погану» або «нікчемну» дієту (від прикметника «фіговий» у

значенні «поганий»). В англійській мові цей каламбур відсутній, оскільки подібного семантичного накладання не виникає.

Горизонтальний каламбур виникає в ситуаціях, коли дві формально подібні мовні структури розташовані у тексті послідовно, тобто перебувають у відношенні суміжності. У такому випадку гра слів реалізується **синтагматично**, через поступове розгортання значень у межах єдиної мовної послідовності (синтагми).

Наступне жартівливе висловлювання — «I must fly, except that I mustn't» — має два можливі значення. Перше полягає у тому, що людина поспішає, має кудись терміново йти або їхати; друге — буквально, пов'язане з польотом літаком. В українському перекладі «треба летіти, шкода, що летіти не можна» збережено ті самі подвійні значення. При цьому каламбур не набуває повного сенсу без відповідного контексту в обох мовах. Цю репліку вимовляє персонаж, який страждає від галюцинацій, у яких він уявляє себе здатним літати, хоча насправді йому заборонено це робити. Вислів звучить у момент, коли він готується піти.

Попередній аналіз перекладів каламбурів дозволив сформулювати таку гіпотезу – горизонтальні каламбури мають вищий перекладацький потенціал ніж вертикальні. Подальші перспективи дослідження вбачаємо в глибшому аналізі перекладу каламбурів на українську мову та в розробці більш розгорнутої таксономії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник іншомовних слів Мельничука. URL: <http://slovopedia.org.ua/42/53402/283308.html>
2. Delabastita, D. Wordplay and Translation. Manchester: St. Jerome Publishing. 1996.
3. Terry Pratchett The Truth. New York: Harper Torch, 2000. 348 p.
4. Террі Пратчетт Правда. Львів: Видавництво старого лева, 2017. 455 с.